

בכל לשון?

תקציר: בשיעור השבוע נעסוק בשאלת קיום מצוות באמירה ובכתיבה בלשונות לועזיים. אנו נעסוק בנושא זה בהקשר לפסיקת הרמב"ם בענייני שבועה. נעסוק בשאלה האם יש צורך להבין את לשון הנדר או השבועה, ונקביל את דיני ההפלאה לדינים אחרים בהם ישנה חשיבות לאמירה (כגון: קריאת שמע), אשר יסודם במשנה בסוטה פרק ז' 'אלו נאמרים בכל לשון'. ננסה לעמוד על שתי הגישות המרכזיות גישתו של הרמב"ם המדגישה את המשמעות וההבנה העוברת דרך השפה לעומת גישת המקובלים המדגישה את השפה כשלעצמה - כלשון הקודש וכשפת הנביאים. בסיום השיעור, נציין את המחלוקת בפוסקים, ואת הפולמוס שהתקיים בנושא עם היווסדות תנועת הרפורמה בגרמניה.

א. מבוא

בשיעור השבוע נעסוק בשאלת קיום מצוות באמירה ובכתיבה בלשונות לועזיים. אנו נעסוק בנושא זה בהקשר לפסיקת הרמב"ם בענייני שבועה (הלכות שבועות יא, ד):

הדיינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר הרי זו כמצותה וכן הורו הגאונים, אבל רבותינו הורו שאין משביעים אלא בלשון הקדש, ואין ראוי לסמוך על הוראה זו, ואף על פי שנהגו בכל בתי דינין להשבע בלשון הקדש צריך להודיע את הנשבע עד שיהא מכיר לשון השבועה, ששבועת הדיינין היא שבועת הפקדון בעצמה, ואף שבועת הסת נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש.

הרמב"ם יוצא כנגד דעת רבותיו וסובר שיש להישבע בלשון שבו האדם מכיר את משמעות השבועה. בפשטות, נראה כי יש צורך בתוכן המילים ולא מדובר על טקס בו יש למילים משמעות מיסטית.

שאלה כעין זו - האם ניתן לקיים את המצוות בשפה המובנת לאדם או שיש צורך להשתמש בנוסחים דווקא בלשון הקודש, עולה בסוגיות רבות. כפי שנראה, הרמב"ם מציג גישה עקבית בנושא זה הנובעת מתפיסתו את משמעות השפה.

ב. בין לשון הקודש ולועזית בפסקי הרמב"ם

המקור לנושא מופיע במשנה הראשונה בפרק ז במסכת סוטה:

אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה ווידוי מעשר קריאת שמע ותפלה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון.

ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא בכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וברכת כהן גדול ופרשת המלך ופרשת עגלה ערופה ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם.

במשנה זו מופיע בפירוש כי שבועה נאמרת בכל לשון כדברי הרמב"ם ולא כדברי רבותיו.

הרמב"ם, בפירושו למשנה, מסביר:

ובשבועת העדות אמר 'ושמעך כל אלה' (ויקרא ה, יב), בכל לשון ששומעת. ולמדנו משבועת העדות לשבועת הפקדון לפי שאמר בכל אחת מהן תחטא¹.

עקביותו של הרמב"ם מתבטאת אף בתחומים אחרים. כך הוא פוסק הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (פ"ב ה"י):

קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מבינה, והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותו הלשון ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקדש.

כתב הראב"ד ז"ל אין זה מקובל על הדעת לפי שכל הלשונות פירוש הן ומי ידקדק אחר פירושן.

הראב"ד בדומה לרבותיו של הרמב"ם בעניין שבועות חולק על שיטתו, אך עדיין ניכר ששיטת הרמב"ם

לקראת סיום פרק ח בחלק ג במורה הנבוכים הרמב"ם דן במעלת הלשון. לדבריו, השפה היא אחד מהדברים המיוחדים לאדם אותם העניק לנו ה' במתנה, ועל כן כך הוא מבהיר, עלינו להיזהר מניבול הפה או שימוש לרעה בלשון. כחלק מקביעה מוסרית-רוחנית זו, הרמב"ם מסביר מדוע הלשון העברית נקראת לשון הקודש³:

ולי גם כן טענה וסבה בקריאת לשוננו זה לשון הקודש, ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות, אבל הוא אמת, מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה ולא לזרע ולא ליציאה...

הרמב"ם מודע לכך שאנשים יתקשו לקבל את הסברו, ולכן הוא מקדים ומחדד כי לדעתו הסבר זה הוא אמת. הלשון העברית היא לשון נקייה שאין בה ביטויים לדברים שאינם צנועים. בגלל שתוכן השפה הוא נקי וטהור לכן היא לשון הקודש.

הרבה מהראשונים חלקו בתקיפות על הסבר זה של הרמב"ם. לדוגמא, הרמב"ן בפירושו על התורה (שמות ל, ג) מציע הסבר שונה לכך שעברית נקראת לשון הקודש:

... וכן הטעם אצלי במה שרבותינו קוראין לשון התורה "לשון הקודש", שהוא מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו.

והנה הוא הלשון שהקב"ה יתעלה שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו, אנכי ולא יהיה לך ושאר דברות התורה והנבואה, ובו נקרא בשמותיו הקדושים אל, אלהים, צבאות, ושדי, ויו"ד ה"א, והשם הגדול המיוחד, ובו ברא עולמו, וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בס, ומלאכיו וכל צבאיו לכולם בשם יקרא מיכאל וגבריאל בלשון ההוא, ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ אברהם יצחק ויעקב ושלמה וזולתם.

עקבית. לדעתו, ניתן להתפלל בלשון שבה האדם רגיל לדבר וצריך לדקדק בלשון. חשוב לשים לב שלשינוי השפה עשוי להיות מחיר – שהרי איכות התרגום הנוסח הנדרש בשפה העברית לשפה אחרת תלוי בזהות המתרגם, וייתכנו לעתים אף שינויי משמעות. זהו, ככל הנראה קטרוגו של הראב"ד – 'ומי ידקדק אחר פירושו'?

הרמב"ם ממשיך את הקו העקרוני שלו, אף בהלכות תפילה. כאשר הוא ניגש להסביר את תקנת נוסח הקבוע בתפילה (בפ"א ה"ד). לדעתו, באופן עקרוני היה ניתן להתפלל בכל אחת מהלשונות אלא, שמפאת חוסר הלשון והקושי לבטא כראוי את שבחו של ה' חכמים תקנו לשון קבועה. נעיר כי קביעה זו אינה כה מיוחדת, שהרי כבר הגמרא בסוטה (לג ע"א ורש"י שם) נכתב שמכיוון שתפילה היא בקשת רחמים של האדם הוא רשאי להתפלל בכל לשון שהוא מבין².

בפירוש המשנה בסוטה הרמב"ם מבחין בעקבות רבותיו בין יחיד וציבור-

"והתפלה, תחנון, ומתחנן אדם בכל לשון, במה דברים אמורים בצבור, אבל היחיד ישתדל מאד שלא יתפלל לה' אלא בלשון העברית".

לעניין לשון לועזית הרמב"ם מתייחס גם בהלכות מגילה (מגילה ב, ד)

היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותה לשון בלבד, והוא שתהיה כתובה בכתב אותה לשון, אבל אם הייתה כתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי לא יצא שנמצא זה קורא על פה, וכיון שלא יצא הקורא ידי חובתו לא יצא השומע ממנו.

מהלכה זו עולה כי ניתן לצאת ידי חובת קריאת מגילה בלשון שבו האדם רגיל לקרוא אותה בתנאי שהיא כתובה גם באותו לשון.

ג. משמעות לשון הקודש בשיטת הרמב"ם

3 ראה בעניין זה בספרו של פרופ' יעקב לוינגר - 'הרמב"ם כפילוסוף וכפוסק', פרק שביעי - ייחודו של ישראל, ארצו ולשונו.

2 וראה גם ספר חסידים סימנים תקפח; תשפה; מג"א סימן קא ס"ק ה.

יאסר זה או יתר לפי הענין הכלול באלה הדיבורים.

לדעת הרמב"ם, השפה אינה משנה את התוכן של הדברים. דברים דומים כותב האבן עזרא בפירושו לתורה (שמות כ,א) כאשר הוא מסביר שיתכן שיהיה בתוך מימרת חז"ל ואף בתורה ייתור של מילים:

משפט אנשי לשון הקדש פעם יבארו דבורם באר היטיב, ופעם יאמרו הצורך במלות קצרות, שיוכל השומע להבין טעמים. ודע, כי המלות הם כגופות, והטעמים הם כנשמות, והגוף לנשמה, הוא כמו כלי, על כן משפט כל החכמים בכל לשון שישמרו הטעמים, ואינם חוששים משנוי המלות, אחר שהם שוות בטעמן, והנה אתן לך דמיונות...

ד. פסיקת האחרונים

למרות פסיקות הרמב"ם מצאנו שהלכה למעשה רוב מהפוסקים הלכו עם הרמב"ן והריטב"א לכל הפחות במישור העקרוני. השולחן ערוך כתב שניתן לקרוא קריאת שמע בכל לשון, אך יש לזהר משיבושים באותה לשון (סב,ב). פסיקה זו היא בעקבות דברי הרמב"ם בהלכות קריאת שמע. אך המשנה ברורה (אות ג) מעיר:

ודוקא שמבין באותו הלשון. והוא הדין בתפלה וברכת המזון ובקידוש וברכת המצות והפירות והלל וכל זה מצד הדין אבל למצוה מן המובחר הוא דוקא בלשון הקודש כן כתב הב"ח בסימן קצ"ג ועיין בספרי האחרונים דבימינו אף מצד הדין יש לזהר שלא לקרותה בלשון אחר כי אם בלשון הקודש, כי יש כמה וכמה תיבות שאין אנו יודעים איך להעתיקם היטב כגון תיבת ושנתם יש בו כמה ביאורים אחד לשון לימוד ואחד לשון חידוד כמו שאמרו חז"ל שיהו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו. וכן כמה וכמה תיבות שבקריאת שמע שאין אנו יודעין היטב ביאורו על לשון אחר כגון תיבת את ותיבת לטוטפות וכדומה, אבל כשאנו קוראין שמע בלשון הקודש וכן בתפלה

לדעת הרמב"ן, המייצג מסורת נרחבת של מקובלים, העברית היא לשון הקודש מכיוון שהקב"ה נתן את התורה בשפה זו, והוא משתמש בלשון זו בנבואותיו. המחלוקת עקרונית – על פי הרמב"ן, קדושת העברית לא נובעת מתוכנה אלא מהעובדה שהקב"ה השתמש בלשון זו היא התקדשה. מסיבה זו, הוא מחדד וטוען כנגד דברי הרמב"ם:

והרב אמר במורה הנבוכים... והנה אין צורך לטעם הזה, כי הדבר ברור שהלשון קדש קדשים הוא כמו שפירשתי. והטעם שהזכיר על דעתי איננו אמת...

דברים אף יותר קשים כותב הריטב"א בספר הזכרון (פרק ח בפרשת כי תשא). ספר זה נועד להגן על דברי הרמב"ם כנגד התקפות הרמב"ן בפירושו על התורה. למרות זאת, בנושא זה לא רק שהריטב"א אינו מגן על הרמב"ם, הוא אף תוקף אותו:

חלילה לי בעיקר טעמו, והא-להים יכפר לו בעד כי תלה ענין שהוא גדול ונורא מאד בדבר קל כזה. ולדעתי, כי לבוד גדול לפי דרכו שלא נתן לגלותו... וחלילה לחכמי האמת להאמין בסוד ההוא... איני רוצה להטפל בזה, מרב בריחתי מעקר טעמו בזה. ושגגה היא היוצאה מלפני השליט.

הריטב"א מתנגד בתקיפות לטעם של הרמב"ם וכותב שאינו מסוגל להגן עליו. הוא מנגיד זאת להסברם של חכמי האמת, ובהמשך השיעור נעסוק בכך.

נראה כי עמדתו של הרמב"ם עקרונית לא פחות - הרמב"ם באופן עקבי מעיין במהות ובתוכן ולא בצורה או במסגרת. משמעות השפה ולא צורת המילים. התוכן הנאמר ולא האדם האומר. כך גם בפסיקתו בענייני שבועה או תפילה, הוא מדגיש כי העיקר הוא בכוונת הלב והבנת המשמעות המילולית הנאמרת. בדרך זו כותב הרמב"ם בתשובתו בעניין שמיעת זמר הישמעאלים⁴:

וכבר בארנו בפרוש אבות (א,טז) שאין הפרש בין הדיבורים העבריים והערביים, ואמנם

4 תשובות הרמב"ם סימן קנח. הציטוט להלן מתוך נוסחו של הרב שילת בתוך איגרות הרמב"ם ח"א עמוד תכח.

ללשון העמים ועבירה גוררת עבירה שדלגו הברכה של קבוץ גליות וברכת ולירושלים עירך וכשם שרוצים להשכיח זכרון ירושלים כן רוצים להשכיח לשון הקודש מישראל פן יגאלו בזכות שלא שינו את לשונם הקדוש ברוך הוא ישמרנו מדיעות אפיקורסות כאלו ועיין בבה"ל.

דברי המשנ"ב בהלכות תפילה מוסיפים שני טיעונים נוספים כנגד תפילה בלועזית. ראשית, לדעת החתם סופר עיקרו של ההיתר הוא להתפלל באקראי אך לא לשנות באופן קבוע ובציבור. שנית, המשנ"ב מבהיר שיש עוד כמה טעמים נכונים שנאמרו בנושא, אך מדגיש בעיקר מדובר על התנגדות לדרכם של המחדשים בדת, כפי שנפרט בהמשך.

בביאור הלכה על אתר המשנה ברורה מעלה נימוק רביעי:

... והטעם כי לשון הקודש יש לו סגולות רבות מכל לשונות והוא הלשון שהקב"ה מדבר בו עם נביאיו כמו שכתב הרמב"ן בפ' תשא וחז"ל אמרו בלשון הקודש נברא העולם כדכתיב 'לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת' (בראשית ב, כג) וגם כשתקנו כנסת הגדולה את נוסח התפלה היו ק"ך זקנים ומהם כמה נביאים והמה נימנו על כל ברכה בתיבותיה ובצירופי אותיותיה בכמה סודות נעלמות ונשגבות וכשאנו אומרים דברים אלו כלשונם של כנסת הגדולה אף שאין אנו יודעים לכיון מכל מקום עלתה לנו תפלתנו כהוגן כי התיבות בעצמן פועלין קדושתן למעלה משאין כן כשמתפללין בלע"ז.

המשנה ברורה מסתמך על שיטת הרמב"ן שהלשון העברית היא לשון הקודש בגלל סגולת נתינת התורה על ידי הקב"ה. בשפה העברית ישנם סודות והצורך להתפלל בה אינו נובע מהבנה אלא מיסודות קבליים מיסטיים. שיטה זו מובאת בהרחבה בדברי רבי חיים מוולוז'ין בספרו נפש החיים (ב, יב). לשיטתו, איננו בקיאים בסודות הפנימיים של אנשי כנסת הגדולה בתיקון התפילה ולכן לא ניתן לגעת בנוסח ובמשמעות

וברכת המזון וקידוש ושאר ברכות אפילו אם אינו מבין הלשון יצא דזה אינו מצוי שבן ישראל לא ידע ביאור הפסוק ראשון שבקריאת שמע שהכונה בו לעיכובא וכמו שכתוב בסימן ס"ג ס"ד.

נעמוד על הנקודות המרכזיות בדבריו: בתחילת דבריו המשנה ברורה מסביר את ההיתר לקרוא בלשון לועזית במקרה שהאדם מבין אותה, ואכן כך מקובל להלכה. לאחר מכן, הוא מסייג וכותב שראוי לכתחילה לקרוא ולהתפלל רק בעברית. בשלב השלישי הוא מעלה סברה שהחייב לקרוא בעברית אינו רק לכתחילה אלא גם דיעבד, בגלל בעיית התרגום ודיוק המילים. דבריו אלו הם כשיטות הראב"ד שהשיג על הרמב"ם וזאת למרות פסק השו"ע והרמ"א כשיטת הרמב"ם.

בסימן קא סעיף ד השו"ע פוסק לגבי תפילה בלשון לועזית:

יכול להתפלל בכל לשון שירצה, והני מילי בצבור, אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש; ויש אומרים דהני מילי כששואל צרכיו, כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו, אבל תפלה הקבועה לצבור, אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון; ויש אומרים דאף יחיד כששואל צרכיו יכול לשאול בכל לשון שירצה, חוץ מלשון ארמי.

על כך מוסיף המשנה ברורה (אות יג):

ומצוה מן המובחר הוא דוקא בלשון הקודש ועיין בסימן ס"ב סעיף ב' ובמשנה ברורה שם מה שכתבנו בשם האחרונים בזה; וגם עיין בתשובת חתם סופר אורח חיים סי' פ"ד ופ"ו שהאריך בכמה ראיות דמה שהתירו להתפלל בכל לשון היינו דוקא באקראי אבל לקבוע בקביעה תמידית ולהעמיד ש"ץ ולהשכיח לשון הקודש לגמרי זה אי אפשר בשום אופן עיי"ש. ועוד מחמת כמה וכמה טעמים נכוחים האריכו כל גאוני הזמן בספר דברי הברית והסכימו שאיסור גמור הוא לעשות כן ולאפוקי מכתות חדשות שנתפרצו מחוץ למדינה בזה והעתיקו את כל נוסח התפלה

בתחילת התשובה הרב עמאר מתנגד בנחרצות לאפשרות התרגום:

והאמת אומר שלפי הבנתי הקצרה אין מקום אפילו לדון בכגון זה, שנתקן על ידי חז"ל ברוח קדשם ונתפשט בכל תפוצות בית ישראל, ועצם הרעיון בזה הוא נזק.

לאחר מכן הרב עמאר מעלה מספר סיבות לכך שיש לשמור על לשון הארמית בכתובה. בתחילת דבריו הוא מראה שנוסח הכתובה מופיע כבר בלשון המשנה, וזאת למרות שדיברו עברית בארץ ישראל. לאור היבט היסטורי זה, הוא מסיק

"שהיה להם טעם חשוב לקבוע את זה בארמית דוקא ולמרות שכל המשנה היא בלשון הקדש, את הקטעים הנ"ל כתבו בארמית".

בהמשך דבריו, מופיע אף החשש מפני חידושים מפאת פריצת הגדרות בימינו. לדבריו, ישנה מטרה של גורמים לפרוץ פרצות בהלכה, ולכן יש להיזהר משינויים כעין אלו. טעם שלישי אותו מציין הרב עמאר ובו הוא עוסק ברוב התשובה, הוא הקושי לדקדק ולתרגם הדברים כדבעי. כל אות ומילה הם כהרים התלויים בשערה היכולים לפסול את השטר.

הרב עמאר מדמה זאת להלכות גיטין לאור דברי הרמב"ם שנהגו לכתוב את הגט בארמית⁷. וכן לאור דברי הגיט פשוט⁸ שגם בימי האמוראים נהגו לכתוב בארמית ודקדקו בנוסח הגט ונראה שכך גם יש לעשות בכתובה. לקראת סיום תשובתו, סוקר הרב עמאר בעיות הלכתיות בלשון הכתובה שמראות את ההלכות הרבות הטמונות בנושא זה ומסכם:

ומכל מקום כמה שקשקו בזה כל גדולי הפוסקים מראשוני הראשונים ועד אחרוני האחרונים, כדי שיהיה נוסח הכתובה מתוקן

הפנימית. גם אם אדם לא מכוון ולא מבין את נוסח התפילה, עדיין ביטוי המילים גורם לתנועה במרומים⁵.

כפי שכתב המשנה ברורה, אחד מהתיקונים הראשונים שהציעו הרפורמים לתפילה הוא שינוי הלשון. ואכן, בספר 'נוגה הצדק' שיצא על ידי הרבנים הרפורמים בהבמבורג מופיע כמסקנה הלכתית פשוטה שאין בעיה לשנות את לשון התפילה לגרמנית. כתגובה להחלטה זו יצא על ידי הרבנות האורתודוקסית הספר 'אלה דברי הברית', ובו מופיע כי אסור לשנות את לשון התפילה לגרמנית. ההסבר לשיטתם הוא לאור הכיוון של נפש החיים לגבי מעלת לשון העברית והכוונות הטמונות בנוסח התפילה.

ה. בין כתובה לגט

עד כה, ראינו כי מדין המשנה, ובעקבות הרמב"ם והשולחן ערוך ישנם מקרים רבים בהם ניתן להשתמש בלשון אשר האדם רגיל לדבר בה ולא בשפה העברית. ברם, הלכה למעשה נטו האחרונים לצמצם היתר זה, והעלו על נס את ייחוד השפה העברית והסודות הטמונים בנוסח שתקנו חז"ל.

כעת, נעסוק במקרים בהם חז"ל תקנו שימוש בלשון לועזית ועולה שאלה הפוכה - האם ניתן לתרגם לשונת אלה ללשון עברית המובנת לנו היום. שאלה זו עולה בעניין נוסח לשון הכתובה.

לכאורה, לשון הכתובה היא ארמית לפי הלשון שהייתה מקובלת בזמן שבו חז"ל ניסחו את הנוסח. הכתובה מתארת את היחסים הממוניים בין בני הזוג ולכן הנוסח נקבע בדרך בה בני הזוג הבינו בצורה המיטבית. אם כן, יש סברה גדולה לתרגם בימינו את הנוסח לעברית כפי שאנו מדברים היום. כיום ניתן למצוא גם תרגום עברי לכתובה שעבר אישור של הרבנות הראשית.

ברם, הרבה מהפוסקים מסתייגים מאפשרות זו, ונביא בקצרה את דברי הרב שלמה עמאר בנושא⁶. כבר

ביניים האומרת שהחתן יחתום על שטר הכתובה המקובל אך בקריאתה יקראו תרגום לעברית וכן יתרגמו לחתן לפני חתימתו..

7 הלכות גירושין פ"ד הי"א. נראה שניתן לכתוב את ההשוואה בין גט לכתובה גם מצד השאלה האם חומרת המקרים זהה וממילא האם יש צורך לדקדק באופן שווה בשניהם. כמו כן מהלכות ט-יא ברמב"ם עולה שאין מניעה הלכתית מכתובת הגט בכל לשון בתנאי שמדקדקים היטב, רק שנהגו עם ישראל לכתוב בדרך זו.

5 בכל נושאי פסקה זו ראה באריכות בספרו של פרופ' נדב שנרב- 'קרן זוית' על פרשת כי תבוא.

6 שו"ת שמע שלמה חלק א אה"ע סימן ז. וראה גם שו"ת קול מבשר חלק ב סימן כד. וראה גם את תשובת הרב אבינר בנושא-

http://www.havabooks.co.il/shut.asp?cat=20&page=17 . נעיר, כי ישנה גישת

אותו – לדבריו, חבריו תיארו שמה שעורר אותם זה דווקא הקטע הכתוב בארמית- 'בריך שמיה'. מיכה גודמן הסביר זאת בכך ש"קטעים בלתי מובנים אלו יצרו תחושת מסתורין. באורח פרדוקסלי, צדדים מסוימים בנפש האדם מתעוררים לנוכח הבלתי מובן".

אכן, לטקסים כעין אלו יש משמעות של מיסתורין. שמירה על נוסח השבועה כפי שיטת רבותיו של הרמב"ם שומרת על טקסיות המעמד. דבר זה מוכר לנו מתפילת כל נדרי שמקבלת חלק מכוחה מהלשון הארמית שלה. אך באמת מדובר על תופעה פרדוקסלית שהרי הגמרא אמרה שתפילה בכל לשון מכיוון שהיא צריכה להגיע מהלב. התפילה שמבטאת את המאוויים של האדם הפכה להיות חלק מטקס רב רושם שחיצוני לתחושות האדם.

על הצד היותר טוב, ואנן מה נענה בתרייה⁸. ומה גם לעתות כאל שרבו עוברי עבירה ופורצי גדרים...

בסיום דבריו, מופיעה תוספת לתשובה בה הרב עמאר כותב נימוק רביעי לאיסור תרגום הכתובה לעברית:

דאין זה רק חוזה נישואין הבא להסדיר ענייני בני הזוג בעניין ממון ושאר החיובים... דהגר"א ז"ל כתב שהכתוב"ה היא אותיות... דכיון דכתובה באה להשלים את שמו יתברך להשרות שכינה על בני הזוג... מי מאיתנו יודע לעמוד על עומקם ופנמיותם של דברי רז"ל שהיו מגלים טפח ומכסים טפחיים...

שיקול זה מקביל לעקרון המופיע בהלכות תפילה שאין לשנות את לשון חז"ל היות ויש בהם כוונות פנימיות עמוקות. לא מדובר רק על נושא שבנגלה אלא יש משמעות למילים שחז"ל תקנו בנוסח מדויק בשפה הארמית.

בעקבות תשובתו של הרב עמאר נעיר שתי הערות:

א. מעניין לראות שהשיקולים המופיעים במשנ"ב ובביאור הלכה עולים בדברי הרב עמאר בנושא הכתובה, למרות שהוא לא הזכיר את הדיון בנושא תפילה וק"ש.

ב. הפוסקים נוטים להשאיר את נוסח התפילות והשטרות כמקובל בהלכה. כאמור, ייתכן ושיטת הרמב"ם מעלה כיוון שונה שהעיקר הוא הבנת משמעות הטקס ולא שמירה על דרך קיומו. מעניין לראות שהפוסקים לא רק שומרים שלא לשנות מלשון הקודש, אלא בעניין הכתובה הפוסקים כותבים גם שאין לשנות ללשון הקודש בגלל קדושה הטמונה בלשון הארמית.

ו. אחרית דבר

מיכה גודמן מספר⁹ שהוא שאל חברים שלו שהגיעו לראשונה לתפילה בבית כנסת האם היה להם רגע של התרגשות רוחנית במשך התפילה. התשובה הפתיעה

8 נראה שבדבריו עולה שיקול נוסף שהרי אם נתרגם את הכתובה לעברית יבטלו הלכות ודיונים רבים בשו"ע ובפוסקים.

9 סודותיו של מורה הנבוכים עמוד 242.

*****

*****

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון תשע"ו

עורך : נועם לב

*****

בית המדרש הווירטואלי

מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית : <http://vbm.etzion.org.il>

האתר באנגלית : <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי : 02-9937300 שלוחה 5

דוא"ל : office@etzion.org.il

*****